

POLISH ACADEMY OF SCIENCES - COMMITTEE OF MATERIALS SCIENCE
SILESIA UNIVERSITY OF TECHNOLOGY OF GLIWICE
INSTITUTE OF ENGINEERING MATERIALS AND BIOMATERIALS
ASSOCIATION OF ALUMNI OF SILESIA UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

Conference
Proceedings

12th INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

ACHIEVEMENTS IN MECHANICAL & MATERIALS ENGINEERING

Ocena wpływu parametrów geometrycznych ciągadła na powrót poodkształceniowy rur PE 100

G. Wróbel, Ł. Wierzbicki, M. Szymiczek

Katedra Przetwórstwa Materiałów Metalowych i Polimerowych,
Wydział Mechaniczny Technologiczny, Politechnika Śląska,
ul. Konarskiego 18, 44-100 Gliwice, Polska

W ramach pracy podjęto próbę oceny wpływu parametrów geometrycznych ciągadła na powrót poodkształceniowy. Przeprowadzono badania na rurach z PE 100 $\phi 63$ SDR 11 i SDR 17. Wykorzystano ciągadła o różnych kątach i redukcjach średnicy.

1. WSTĘP

Rurociągi z tradycyjnych materiałów konstrukcyjnych w wyniku długoletniej eksploatacji ulegają awariom, co powoduje zagrożenie dla środowiska naturalnego. Pogarszający się stan sieci kanalizacyjnych i wodociągowych zmusza do szukania nowych technik ich regeneracji, w tym głównie technik bezwykopowych.

Na rynku można spotkać wiele bezwykopowych metod renowacji rurociągów. Różnią się one np. materiałem, z którego wykonana jest rura, jej kształtem czy sposobem wprowadzania do odnawianego rurociągu. Należałoby tu wymienić te najczęściej wykorzystywane, do których zalicza się compact pipe - rura wsadowa o przekroju w kształcie litery „C”, insituform - wkładem jest „pończocha” z kwasoodpornego włókna poliestrowego nasączonego żywicami, relining - stosuje się rury z PE, PVC, PP, w krótkich odcinkach łączonych za pomocą złączy lub kielichowo.

Najtańszą i najprostszą alternatywą do przedstawionych technologii wydaje się być swagelining, wykorzystujący zasadę technologii obróbki plastycznej jaką jest ciągnięcie rur. Technologia ta pozwala na ciasne osadzenie rur PE wewnątrz odnawianego rurociągu. W Polsce zaczęto wprowadzać nazwę reointarsji, oddającą istotę procesu polegającą na wykorzystaniu lepkosprężystych właściwości tworzywa i wynikających stąd czasowych charakterystyk materiału. Dotyczy to zarówno fazy operacji formującej się w strefie ciągadła, jak również powrotu poodkształceniowego po wprowadzeniu do odnawianego rurociągu.

2. REOINTARSJA

Technologia reointarsji została opracowana przez British Gas North Western Region pod koniec lat siedemdziesiątych, jednak na skalę przemysłową zaczęto ją wprowadzać w latach osiemdziesiątych [1].

Obróbka plastyczna tworzyw sztucznych jest takim rodzajem obróbki, w którym ukształtowanie, zmianę własności fizyko-mechanicznych, struktury czy wytworzenie naprężeń własnych osiąga się przez odkształcenie plastyczne [2]. Ogólnie rzecz ujmując należy zauważyć, że operacjom obróbki plastycznej towarzyszą pewne zjawiska negatywne, do których zalicza się m.in.:

- sprężynowanie – występuje w przypadku kształtowania tworzyw sztucznych ze względu na niską wartość modułu Younga (około 1/100 wartości dla metali),
- powrót poodkształceniowy – spowodowany własnościami lepkosprężystymi tworzyw sztucznych.

Ten drugi efekt, w przypadku stosowania ciągnięcia do renowacji rurociągów, okazuje się być korzystnym, ponieważ umożliwia ciasne osadzenie wykładziny polietylenowej wewnątrz odnawianego rurociągu.

Potrzeba racjonalnego doboru parametrów procesu rekonstrukcji, a w wyjątkowych przypadkach dynamicznego sterowania jego przebiegiem wymaga identyfikacji charakterystyk stosowanego materiału – osadzanych rur. Przebieg powrotu poodkształceniowego jest w tej grupie charakterystyką najważniejszą.

3. BADANIA

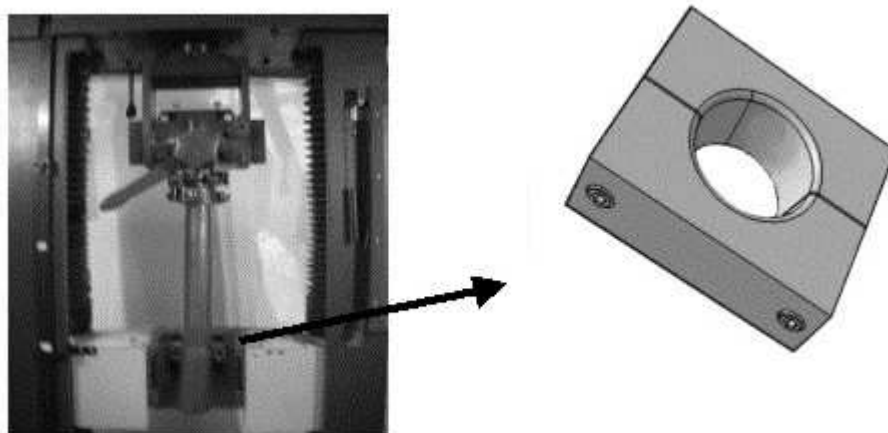
W ramach badań własnych określono przebieg powrotu poodkształceniowego rur polietylenowych PE100 ϕ 63 SDR 11 i SDR 17 dla różnych parametrów geometrycznych ciągała, które przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1
Parametry geometryczne ciągała

KĄT	12,5°	15°	17,5°
REDUKCJA		10%	
		15%	
		20%	

Badania przeprowadzono w Laboratorium Katedry Przetwórstwa Materiałów Metalowych i Polimerowych. Do badań zaadoptowano maszynę wytrzymałościową Heckert FPZ 100/1 (rys.1). Prędkość maszyny będąca jednocześnie prędkością ciągała wynosiła 529,47 [mm/min].

W celu wyznaczenia powrotu poodkształceniowego rury mierzono średnice zewnętrzną. Pomiaru średnicy dokonano w ustalonych odstępach czasu od momentu zakończenia procesu ciągnięcia. Ze względu na owalność ciągniętych rur, jako wyjściową przyjęto średnią arytmetyczną z pięciu pomiarów.

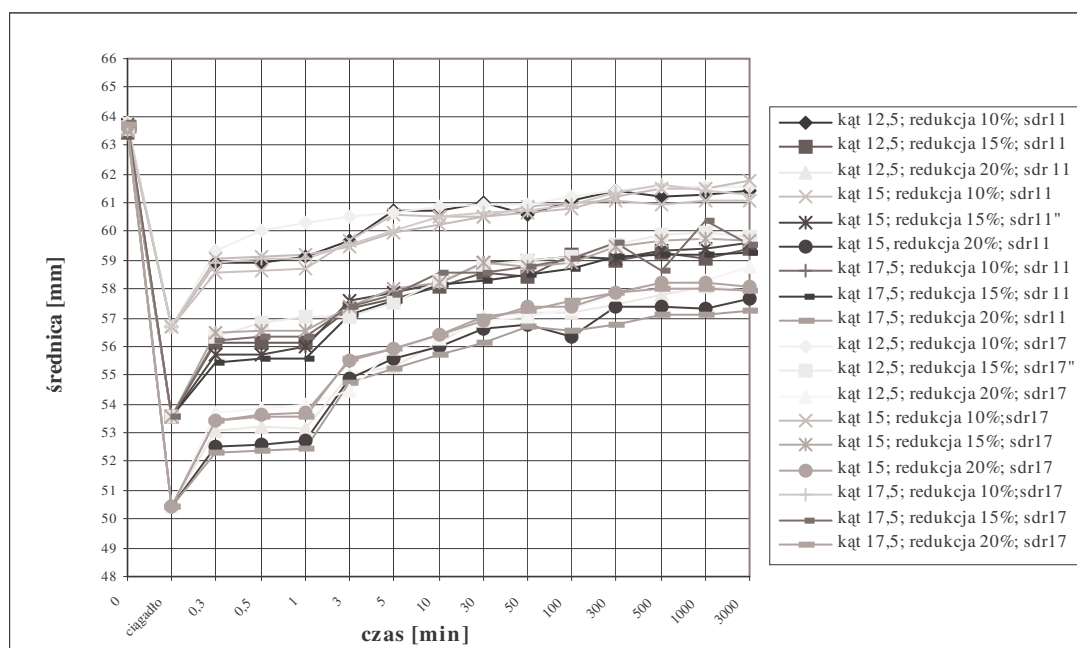

Rys. 1. Stanowisko badawcze i ciągadło

4. WYNIKI

Z analizy procesu wynika, że materiał w strefie ciągadła zostaje uplastyczniony. Po opuszczeniu ciągadła ma miejsce szybki wzrost średnicy lub pęcznienie, wywołany zwolnieniem obciążenia przemiennego. Dalszy etap to proces lepkosprężystego powrotu w warunkach obciążenia osiowego i po jego zwolnieniu.

W przeprowadzonych badaniach naciąg zwalniano po czasie jednej minuty, co znalazło odbicie na przedstawionym wykresie zmiany średnicy rury w czasie (rysunek 2).

Rys.2. Przebieg zmian średnicy w czasie

Na wykresie można zaobserwować kolejne etapy powrotu poodkształceniowego – przejście przez ciągadło (ciągadło), „puchnięcie” (po przejściu przez ciągadło do 1min), zwolnienie naciągu (po 1min), dalszy powrót do średnicy początkowej (od 1min do 3000min).

5. WNIOSKI

Powrót poodkształceniowy rur zmienia się z w zależności od kąta ciągadła i stopnia redukcji. Wraz ze wzrostem kąta ciągadła i stopnia redukcji wzrasta powrót poodkształceniowy. Powrót jest tym większy im większa jest grubość ścianki

Największy powrót poodkształceniowy badanej rury następuje w pierwszych 30 min po przeprowadzonej próbie ciągnięcia.

Ilościowe charakterystyki tego procesu zostaną wykorzystane w procedurach doboru materiałów i narzędzi do szczególnych przypadków rekonstrukcji.

LITERATURA

1. L.B. Gehenna , K. Hicks: Swagelining, the ERS experience. Died, buried and forgotten, Gas Engineering and Managment, England 1994.
2. Bielefeldt K.: Wpływ walcowania i głębokiego tłoczenia na niektóre własności mechaniczne krajowego poliwęglanu i politrioksanu. Praca doktorska. Zielona Góra – Wrocław 1976r